

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1937-38

DRAMA

4 ALEKSANDER SUHOVO-KOBYLIN:
TARELKINOVA SMRT

Din 2-50

ALEKSANDER SUHOVO - KOBILIN:

TARELKINOVA SMRT

PREMIERA 7. OKTOBRA 1937

Prva stvar, ki pri tej satirični farsu Suhovo-Kobilina vzbudi pozornost, je dramatsko gradivo, snov in dejanje, s katerima ta »ruski Beaumarchais« izrazi misel in čustvo, ki jima hoče dati duška. V zgodbi se križata dve prvini, in sicer okus tedanje francoske komedije in pa neka preproščina, ki na eni strani meji malone na shematizem in pretirano stilizacijo, na drugi strani na fantastiko in še na neverjetno ljudsko burko. Ta zgodba s pretvarjanjem kar dveh oseb, ki se zalezujeta in izpodkopavata, je nadvse preprosta, skromna, naivna in kakršna še hočete, in vendar je Suhovo-Kobilin vložil vanjo silovito, skoraj besno satirično voljo, ki učinkuje pošastno in ki porazno prepričuje. In dejstvo, da v takem fabulističnem organizmu živi tak oster izraz nekega pomembnega duha, dela farso ne le zanimivo in vredno, marveč ji daje tudi poseben značaj, da se ti zdi čudno sodobna in moderna. Moderna po svoji preprostosti, neposrednosti in po drzni brezbriznosti nasproti sredstvom, ki z njimi doseže svoj namen.

Namen te burke je očitno satiričen in se obrača zoper — zoper koga ali zoper kaj? Kljub vsej določnosti posmeha in bičanja ni popolnoma lahko odgovoriti na to vprašanje. Najbližji odgovor nanj je gotovo trditev, da je satira naperjena zoper rusko justico ali policijo. Toda jedka avtorjeva misel se naglo prejé skozi to dovolj vnanjo življenjsko plast globlje in se ne ustavi, dokler ne načne prav osnov človeške narave. To je silovito razdejanje in prodiranje od plasti do plasti, ki mu je treba pozorno slediti korak za korakom.

Suhovo-Kobilin je ne le po svoji znani ljubezni do Gogolja nekako odvisen od njega, marveč je tudi po literarni volji njegov naslednik, pisatelj, ki je Gogoljevo pot prehodil do kraja. Gogolj je v svojem najpomembnejšem dramatskem delu, v »Revizorju«, prvič v ruski literaturi obrnil kritičen pogled na rusko birokracijo in upravno oblast. Pokazal jo je sicer v njenih najnižjih funkcijah, toda samo ti najnižji uradniki so tisti, ki imajo neposreden stik z morjem ljudstva, z državljanji, ki jih oblast upravlja. Gogolj je razkril to plast v vsej njeni omejenosti, pokvarjenosti in škodljivosti, v njenem parasitstvu in brezsrarni samopašnosti. Toda razkril jo je s svojim čudovitim čutom za človeka, ki ga sicer kaže v vsej izpačenosti, a ga na dnu srca, če že ne spoštuje, pa vendar ljubi, kajti njegovo srce je toplo, človekoljubno in blago. In življenje, ki ga uprizarja je polno, sočno.

Suhovo-Kobilin si je izbral skoraj isto plast družbe za svojo satiro. To je trdo, nezaupno, skoraj strašno čustvo, morda obup, morda neka globoka in prvobitna neprijaznost do človeške kreature. In to njegovo čustvo je razdirajoča moč, ki spreminja pretakajoče se življenje v ostro, okostnjaško grotesko, in je pogonska moč, ki tira njegovo satiro, da uničujoče vrta vse globlje in globlje, dokler ne uniči življenja in človeka do temelja. Svoje razdiralno delo prične

satirik, kakor že rečeno, pri družbeni plasti ruske justice oziroma policije. Toda že tu zavrtja globlje in siloviteje kakor Gogolj in ne pokaže samo njenih slabih strani, kot takih, marveč s silovito kretnjo odstre vse, kar se čisto človeško strahotnega skriva za početjem teh javnih organov, in pojasni vzroke za to vznemirljivo pokvarjenost in odpre meje, do katerih bi se temni instinkti, ki se izražajo v dejanju in nedejanju teh ljudi, lahko razrasli.

Tako ravna tudi v svetu, v katerem se srečujeta in spopadata poglobljena dva nasprotnika. Življenje, ki se je pri šibanju ruske policije pod avtorjevo roko izpreverglo v pošastno grotesko, se tu spremeni v bizarno zgodbo o dveh sleparjih, ki se preoblačita in ki nastopata vsak v dveh osebah. In njegova satirična misel, ki hoče razgaliti povprečno psihiko ruskega uradnika, ponižanega, lačnega in zato pohlepnega in nevarnega uradnika, zajame globlje in širje in razkrije duha celega stanu in sloja, ki ga razkrinka kot krvočnožestnost volkodlakov, krvosesov, vedomcev in premrlov.

V ozadju te vizije začutiš nepričakovano skoraj čisto sodobno socialno misel o ubogih in brezpravnih in o peščici izkoriščevalcev, ki gospodujejo nad množicami in ki jih ta satirik prisposodablja volkodlakom. A niti pri tej razlagi ti ne da obstati satirična volja, ki je ustvarila to silovito vizijo. Naposled se ti vendarle zazdi, da je vsa ta nenavadna igra s svojimi strahotnimi ljudmi in tipi samo prisposodba in da je satirična volja tako nemirna in neugnana zaradi tega, ker hoče do vse večjih in širših razsežnosti. Vse dogajanje in življenje v tej fantastični igri se ti zazdi tako, kakor da hoče biti prisposodba življenja sploh in ti uradniki se ti zazde ljudje sploh, ljudje kakor jih vidi in čuti človek, ki je obudil te spačene sence. In zgroziš se nad to mislijo, nad tem srcem in nad njegovo usodo, ki je iztisnila iz njega to krvavo solzo.

J. Vidmar.

Aleksander Suhovo-Kobelin

Šestinosemdesetletni stavec z imenom Aleksander Suhovo-Kobelin, ki je leta 1903. umrl v svoji vili v Beaulieu-ju na francoski rivieri, je imel ravno tako posebno in ironično usodo, kakor je bil kompliciran in zagoneten njegov značaj. Rojen je bil leta 1817. in je bil mlajši sodobnik Puškina, starejši vrstnik Tolstega, Turgenjeva, Dostojevskega; Hercenu je bil prijatelj od otroških let, poznal je osebno Gogolja, — na koncu svojega dolgega življenja pa je dočkal prve boje ruskih simbolistov na predvečer prve ruske revolucije v letu 1905. in je bil izvoljen za častnega člana akademije isti dan kot Maksim Gorki (1902). Kot nagrajenec moskovske univerze je študiral v Heidelbergu, v Rimu in Parizu filozofijo, bil je idealist Heglove smeri. Poleg tega pa — ljubljenec žensk, družabni lev, duhovit in porogljiv dečko, izvrsten jezdec. Leta 1850. pa se je sredi najlepšega življenja zapletel v temno zločinsko zadevo, iz katere se je šele po sedmih letih izmotal, toda stigmatiziran za morilca, ki mu je bila krivda napol dokazana. V zaporu je pričel prvo delo svoje »silovite, strastne in srdite« trilogije »Podobe preteklosti«, svojo komedijo »Svadba Krečinskega« in že prihodnje leto jo je videl na odru, s katerega se do danes ni več umaknila. Drugi del, »Proces« je napisal sedem let kasneje, v letu 1862., tretji del »Tarelkinova smrt« pa spet čez šest let, v letu 1868. Zadnji dve deli sta bili takoj zaplenjeni in sta bili s cenzurnimi črtami uprizorjeni šele leta 1882. (Proces) in 1900. (Tarelkinova smrt). Skoraj vso drugo polovico svojega življenja je komediograf pisal obsežno filozofsko znanstveno delo. Toda po ironiji usode mu je rokopis zgorel hkratu z njegovo knjižnico na njegovem posestvu. In v akademijo je bil izvoljen leto dni pred smrtjo kot petinosemdesetleten stavec, in sicer kot dramatik, hkratu s štiriintridesetletnim Gorkim.

Tragični dogodek v njegovem življenju, ki se je ostro odrazil tudi v njegovem dramatičnem delu, je bil tale:

Na večer 9. novembra 1850. so našli v Moskvi pri Presnenskem mitu, blizu nasipa, ki je obdajal Vagankovsko pokopališče, zmrzlo truplo mlade, elegantne ženske v modrem kožuhu. Imela je rdeče lase in pod njimi rano na glavi. Imela je prerezano grlo, prebita senca, tri rebra zlomljena, rane na levi roki in črno podplutbo okrog levega očesa. Dognali so, da je to Francozinja Louise Simon-Demanchova, ki je živela osem let z znanim bogatašem, filozofom in don Juanom Aleksandrom Suhovo-Kobilinom. Dognali so, da se je hotel Suhovo-Kobilin svoje dolgoletne ljubice iznebiti in da je zahteval od nje, naj se vrne domov. Našli so tudi krvave madeže v salonu njegovega stanovanja v krilu hiše na Strastnem bulvarju. Prišlo je do sedemletnega procesa s podkupovanjem in s protekcijami, z vedno novimi in vedno znova ovrženimi dokazi, do procesa, ki se je leta 1857. končal tako, da so bili obdolženi tlačani Suhovo-Kobilina oproščeni in da je bila obtožnica na pobudo carice naperjena proti Suhovo-Kobilinu samemu.

*

Trije viri so, iz katerih poteka dramatika Suhovo-Kobilina: njegov proces, strastno študiranje Gogolja in prav tako strastna ljubezen do francoske komedije (Scribe) in pa še njegov filozofski študij. Iz teh treh virov poteka svet ruskega Beaumarchaisa, svet, ki kaže uboštvo in bedo človeškega življenja, svet brez izhoda, brez osvobojenja, brez odkupa, brez sočutja, brez očiščujoče moči bolesi, svet brez katarze. Odtod je potekla njegova prva komedija »Svadbena Krečinskega«, meščanska družbena igra z denarnim in ženitbenim zapletkom; odtod prihaja njegova politična igra »Proces«, odtod njegova komedija, ali bolje rečeno tragična farsa, ki se približuje tako groteski kakor ljudski burki — »Tarelkinova smrt«. Nebo

je tukaj brez zvezd, človeška družba skoraj brez lepe osebnosti, zločini in zlodejsva ne nastajajo iz afekta, marveč iz koristoljubja.

Boh. Mathesius

Dva Tarelkinova monologa

Uvod.

Sklenjeno! Ne maram več živeti. Revščina me je oglodala, upniki upehali, predstojništvo me je pognalo v grob! Umrl bom. Ampak ne kakor umre vsak konj, ki se ti spomni, bedak, in umre po naravnem zakonu. Ne. Jaz umrem zakonu in naravi navkljub. Umrl bom sebi v slast in zadovoljnost. Umrl, kot še ni nihče umrl!

Kaj je smrt? Konec trpljenja. No, in bodi konec mojemu trpljenju.

Kaj je smrt? Konec vseh računov! Tudi jaz sem zaključil svoje račune, saldiral dolgove, opravil s pokrovitelji in se iznebil prijateljev. Slučaj: v nekem stanovanju živita drug poleg drugega dva: Tarelkin in Kopilov. Tarelkin ima dolgove, Kopilov nima dolgov. Usoda pravi: Kopilov umri in Tarelkin živi. Zakaj neki, pravim jaz, usoda? Usoda, ti si kokoš! Rajši naj umre Tarelkin, živi pa srečni Kopilov. Sklenjeno! Umrl je Tarelkin! Stran s starimi capami. Stran z vso to lažjo. Živela narava! Čast mi je, predstaviti se vam: upokojeni dvorni svetnik Sila Silič Kopilov. In tukaj dokument. Samski, brez sorodstva, brez otrok. Rodbine nimam. Dolžen nisem nikomur in se za nikogar ne menim. To je moje stanovanje in moje premoženje. O vi, z bogom vsi vi! Z bogom režeče zveri, — predstojniki, z bogom judeži-tovariši! Prijatelji moji — grobokopi, izdajalci, z bogom! Upniki moji, — roparji, pijavke in krokodili, z bogom! Tarelkina ni več. Prehajam od teorije k praksi. Pravkar sem prišel iz Schlüsselburga. Pokopal sem kosti Kopilova. Uredil zadevo, prejel dokumente: tam je opravljeno! Zdaj je treba tukaj, v Peterburgu, urediti mojo lastno uradno in nedvomno smrt. Zato sem obvestil policijo, povabil tovariše! V sobi je zatohlost in neznošen smrad. V krsti leži moja lutka, povita v vato, v moji uniformi, leži čisto čedno... z resnobo in dostojanstvom! Doseči

moram, da me urad pokoplje na svoje stroške. Hočem, da me ta nesmrtna smrt ne bo stala niti počenega groša, treba je stvar samo dobro pripraviti. Že več kot mesec dni nosim vso najintimnejšo Varavinovo korespondenco tukajle pod suknjičem. On jo je že pogrešil. Torej se pri prvi vesti oglasi tukaj z vsem svojim besom in bo priganjal k pogrebu, da bi lahko čim prej preiskal moje stanovanje, ha, ha, ha! A a a a! Ti, razbojnik, si bil tisti, ki si me živega potisnil v grob! Ti si me zamoril z lakoto. Ne bo ti usmiljenja. Udariva se na smrt. S krvjo, s svojo lastno krvjo mi plačaš ta pisma. Oziroma ne! S svojim ukradenim denarjem. Z denarjem, ki ti je ljubši od otrok, od žene, od tebe samega. Ta denar bom počasi, s slastjo, rubelj za rubljem, s strahovitimi bolečinami izvlekel iz tebe. Sam pa se skrijem na varen kraj in se bom smejal in se bom sladko smejal, ko se boš ti krčil od bolečin. Moj bog! Kakšna neskončna slast je maščevanje. Kakšen hladilen balzam je maščevanje za pekočo rano... Tukaj so. To so pisma. Prav na srcu mi leže in mi ga grejejo! To je moje meso in moja kri! To so najhudobnejše in najbolj strupene zadeve izmed vseh Varavinovih zadev, šopek, ki bi ga lahko poklonil samemu hudiču v znak ljubezni in spoštovanja.

Konec.

Gospoda, ali ne potrebuje kdo oskrbnika na posestvu: Sposobnosti imam. Glede izkušenj pa sploh ne govorim: šel sem skozi ogenj in vodo! Zastran poštenja ste videli sami, da sem trpel za resnico! Lahko vam predložim tudi spričevala. No, ne potrebuje nihče oskrbnika na veleposestvu, ali ravnatelja v tovarni? Uvedem vam napredek in racionalizacijo, da boste strmeli. Podaljšal bom delavnik, okrnil mezde. Kršil bom pogodbe in izpodbijal stavke. In štedil bom in navijal, da bo brizgala kri izza nohtov. Tako se bomo vsi kopali v denarju. Kajti spoznal sem in preizkusil, kako sta si kri in denar v rodu in kako je z obema v rodu oblast. No, kdo me potrebuje? Nihče? Oprostite, spoštovani gospod, ampak zapišite si le za vsak slučaj moj naslov: Njegovemu visokemu blagorodju, dvornemu svetniku Sili Siliču Kopilovu — v roke njihovi ekscelenci Maksimu Kuzmiču. Oni mi sporoče, prosim. Kajti volkodlaki se moramo podpirati, volkodlaki moramo biti solidarni.

Besede Raspljujeva

Zmeraj sem trdil: palica je dobra in še kako dobra; ampak lakota je po mojem boljša. Z lakoto dosežete vse; z lakoto celo srce ganete. Povem vam iz svoje skušnje. Kako sem postal človek? Lakota me je previla. Povedati vam moram, da je moj želodec na poseben način konstruiran: to ni volk, ampak volkun, se pravi za tri volke. Pa je prosil mero kaše, a dobil naprstnik. In takrat sem zakoprnel. In kako zakoprnel, — do besnosti. Hodil sem po cestah in šklepetal z zobmi... češ, saj bom vesten, saj bom goreč, samo dušo mojo rešite iz tega pekla, iz tega besnega kopnenja svetniki božji in spoznavalci. Pa so jo rešili in me spravili sem k vam. Jaz sem zdaj takega mnenja, da je vsa naša domovina ena sama čreda volkov, kač in zajcev, ki so se nenadoma sprevrgli v ljudi, in vsi so mi sumljivi; zato je treba postaviti pravilo: vsakdo mora v arest. Da. Vladi je treba vtepti predlog: češ, v naši domovini je treba dati pretipati vse ljudi, kdo so prav za prav. Odkod? Ali se niso kdaj sprevačali? Ali nimajo pri sebi žel in strupov? Ali ni med njimi takih, ki živijo, a so prav za prav že mrtvi, ali takih, ki so umrli, pa protizakonito še živijo?

Prihodnja dramska premiera

bo ponovitev *P. Schureka* »*Pesmi s ceste*«, komedije, ki je pred dvema letoma žela velike uspehe v našem gledališču. Poleg te običajne ponovitve pripravlja drama *Pecije Petroviča* zabavno situacijsko komedijo »*Vozel*«, prenešeno v naš okoliš. Režira M. Skrbinšek. Hkratu študira del ansambla pod vodstvom C. Debevca humorno in čustveno igro »*Firmo*« poljskega sodobnega pisatelja *Hemarja*, ki obravnava ljubavno zgodbo znamenite gledališke dive. B. Stupica pa bo s posebno skupino naštudiral znamenito dunajsko veseloigro »*Šimkovi*«. Premiera »*Pesmi s ceste*« bo prihodnji teden, »*Vozla*« okrog 20. t. m., »*Firme*« in »*Šimkovih*« v začetku novembra.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Zupančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Tarelkinova smrt

Igra v štirih slikah. — Spisal Aleksandr Kovo-Kobylin. — Poslovenil: J. Vidmar.

Režiser in inscenator: ing. arh. Bojan Stupica.

Maksim Kuzmič Vavarin	}	{	M. Skrbinšek	
Kapitan Polutatarinov					
Kandid Kastorovič Tarelkin	}	{	Kralj	
Sila Silič Kopilov					
Antioh Jelpidiforovič Oh, policijski pristav				Lipah	
Ivan Antonovič Raspljujev, v d. kvartalnega nadzornika				Cesar	
Čibisov	}	}	Plut	
Ibisov					} uradniki
Omega					
Flegont Jegorič Papagajčikov, trgovec				Potokar	

Upnik, uradnik
Po drugi
Brandahlistove.
liši odmor.

Posestnik Čvankin	Gregorin
Krestjan Krestjanovič Unmöglichkeit, zdravnik	Bratina
Ljudmila Spiridionovna Brandahlistova, perica	Nablocka
Mavruša, kuharica	Rakarjeva
Pahomov, hišnik	Daneš
Kačala	} policaja	} Pianeck
Šatala		
Vanička, sin Raspljujeva, pisar	***
Prvi upnik	Starič
Drugi upnik	Sever
		Presetnik

Handwritten Title

Author: [Name] | Date: [Date]

1. Introduction

2. Methodology

3. Results

4. Discussion

5. Conclusion